

Komunikat 02/2024
Komitetu Problemowego ds. Kryzysu Klimatycznego
przy Prezydium PAN
na temat edukacji klimatycznej w Polsce

Streszczenie:

Nie jest możliwe posiadanie skutecznej i aprobowanej przez społeczeństwo polityki klimatycznej bez powszechnego zrozumienia, że dziś, wskutek działalności człowieka, klimat ociepla się w stopniu bezprecedensowym w historii naturalnej.

Edukacja klimatyczna nie jest oddzielną domeną wiedzy wymagającą wprowadzenia nowego przedmiotu szkolnego. Przeciwnie – musi być realizowana w ścisłym związku z już istniejącym programem szkolnym – nie tylko fizyki czy geografii, ale także przedmiotów humanistycznych i społecznych.

Edukacja klimatyczna powinna być skierowana nie tylko do dzieci i młodzieży, ale także (a może nawet: przede wszystkim) do dorosłych, szczególnie tych decyzyjnych w kwestiach istotnych dla środowiska, społeczeństwa i gospodarki.

W szkolnictwie podstawowym i ponadpodstawowym, włączenie elementów edukacji klimatycznej do poszczególnych przedmiotów będzie wymagało zapewnienia nauczycielom możliwości kształcenia i rozwoju zawodowego w tym zakresie. Szanując ich dotychczasowe doświadczenie i autonomię, należy zapewnić nauczycielom niezbędną pomoc i wsparcie merytoryczne, również w zakresie krytycznych kompetencji emocjonalnych.

Edukacja na poziomie wyższym na wszystkich kierunkach kształcenia powinna przekazywać wiedzę o klimacie i przyczynach jego obecnej zmiany. Brak tejże uniemożliwia rozumienie współczesnego świata i jego wyzwań technologicznych i społecznych.

W celu eliminacji błędnych treści i aktualizacji danych zgodnie ze współczesnymi badaniami i stanowiskami wskazane jest dokonanie przeglądu i aktualizacji podręczników oraz innych materiałów dydaktycznych.

Komunikat:

Skuteczne przeciwdziałanie narastającej zmianie klimatu i adaptacja do niej wymagają zrozumienia potrzeby takich działań. Powszechna, szeroka i dostępna edukacja klimatyczna jest warunkiem koniecznym prowadzenia dobrej polityki klimatycznej¹.

Szerokie badania opinii społecznej pokazują, że ok. $\frac{3}{4}$ Polaków uważa postępującą katastrofę klimatyczną za fakt i dostrzega konieczność natychmiastowych działań zapobiegawczych i adaptacyjnych. Jednocześnie jednak Polacy czują bezradność. Przekonanie, że uda się powstrzymać kryzys klimatyczny, spada. Te same badania dokumentują niższy niż deklarowany stan wiedzy na temat środowiska i klimatu, zależność opinii na temat zagrożeń klimatycznych od ostatnich zdarzeń związanych z pogodą i podatność na tzw. greenwashing (nieuzasadnione lub słabo uzasadnione „zazielenianie wizerunku” firm, produktów, działań czy usług)².

W reakcji na te ustalenia powstało wiele inicjatyw społecznych i państwowych, mających na celu upowszechnienie edukacji klimatycznej. Część tych działań opisano w raporcie okrągłego stołu na temat edukacji klimatycznej³, podczas gdy inne, bardziej lokalne czy podejmowane przez mniejsze środowiska, nie są tak szeroko znane^{4,5,6}.

Brak koordynacji między poszczególnymi programami oraz brak jasno określonych celów edukacji klimatycznej powodują, że jej skuteczność jest ograniczona. Działania edukacyjne kierowane są przede wszystkim do dzieci i młodzieży, w związku z czym trudno jest oczekiwać szybkich efektów tej edukacji w postaci opartych na wiedzy działań polityczno-gospodarczych.

Komitet, wspierając wszystkie pozytywne trendy w obszarze edukacji klimatycznej, zwraca uwagę na elementy kluczowe dla skuteczności tejże edukacji, które są mniej uwypuklone czy dyskutowane.

¹ „Nacisk na edukację, w tym budowanie potencjału (społecznego), wiedza o tym jak działa klimat, a także informacje dostarczane za pośrednictwem usług klimatycznych i działań społecznościowych, ułatwiają zrozumienie ryzyka i mogą przyspieszyć zmiany zachowań i planowanie działań (mitygacyjnych i adaptacyjnych)”. IPCC, 2023: *Summary for Policymakers*. In: *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.) IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 1–34, doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.001, <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/>

² Raport Kantar, ECF, GHCN „Ziemia atakuje”, 2022, <https://ziemianieatakuja.pl/>

³ Edukacja Klimatyczna w Polsce, GHCN 2021, http://edukacklimatyczna.org.pl/wp-content/uploads/2021/10/Raport_Edukacja_klimatyczna_w_Polsce.pdf

⁴ Centrum Edukacji Obywatelskiej: <https://globalna.ceo.org.pl/tematy/klimat/edukacja-klimatyczna/>

⁵ Instytut Ochrony Środowiska: <https://klimada2.ios.gov.pl/>

⁶ Inicjatywy rządowe: <https://www.gov.pl/web/klimat/zespol-do-spraw-edukacji-ekologicznej-w-tym-klimatycznej-i-promocji-ekologicznych-warunkow-zycia>

- 1) **Najistotniejszym efektem edukacji powinna być powszechna świadomość, że to działalność człowieka jest zasadniczym czynnikiem kształtującym obecne przeobrażenia klimatu i zmiany w przyrodzie na naszej planecie**^{7,8}, tempo tych przemian jest bez precedensu w historii geologicznej⁹, a skutki tegoż już są odczuwalne i będą w coraz większym stopniu kształtować naszą przyszłość.
- 2) **Niezwykłe ważna, a dziś niedoceniana, jest edukacja klimatyczna skierowana do dorosłych, szczególnie decydentów politycznych i gospodarczych**^{10,11}, na poziomach od najwyższego (politycy, kadra zarządzająca) do lokalnych (na szczeblu gmin, małych przedsiębiorstw, społeczności lokalnych). To oni podejmują dziś decyzje ważne dla naszej przyszłości. W interesie nas wszystkich jest, aby podejmowali je na podstawie rzetelnej wiedzy, nie tylko ekonomicznej i społecznej, ale także o stanie klimatu, środowiska i zagrożeń związanych z ich stanem.
- 3) W przypadku **edukacji na poziomie średnim i podstawowym krytyczne jest skuteczne i szerokie wsparcie nauczycieli**, którzy w większości nie są przygotowani do przekazywania treści na temat zmiany klimatu i jej przyczyn. Wiele planów edukacji klimatycznej w szkołach koncentruje się na wprowadzeniu osobnych zajęć, czy w postaci przedmiotu, czy specjalnych lekcji poświęconych temu tematowi. Zdaniem Komitetu znacznie bardziej skuteczne i naturalne byłoby przekazywanie treści związanych z klimatem i jego zmianą w trakcie standardowych zajęć, poczynając od języka polskiego, historii i wiedzy o współczesności, po matematykę, przyrodę, fizykę i geografę, traktując je jako rzeczywiste ramy kształtujące naszą teraźniejszość i przyszłość. Komitet widzi ogromne możliwości przekazywania wiedzy o klimacie w sposób praktyczny, nie tylko w ławach i pracowniach szkolnych, ale też w terenie, w środowisku, w trakcie debat, dyskusji i codziennej działalności szkolnej. Konieczne jest także adekwatne wsparcie psychologiczne, zarówno uczniów, jak i nauczycieli.^{12,13,14}

⁷ IPCC AR6 Synthesis Report: *Climate Change 2023*, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/>

⁸ *IPBES Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services*, 2019, <https://www.ipbes.net/global-assessment>

⁹ Geological Society of London Scientific Statement Geological Society of London Scientific Statement: *what the geological record tells us about our present and future climate*, 2020, <https://www.lyellcollection.org/doi/10.1144/jgs2020-239>

¹⁰ IPCC AR6, 2021-2023, summaries for policymakers:
https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf
https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_SPM.pdf
https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_SummaryForPolicymakers.pdf
https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_SummaryForPolicymakers.pdf

¹¹ *Report Kantar, ECF, GHCN*, 2022, <https://ziemianieatakuja.pl/>

¹² Ojala, M., Climate-change education and critical emotional awareness (CEA): Implications for teacher education. *Educational Philosophy and Theory*, 55(10), 1109-1120, 2023, <https://doi.org/10.1080/00131857.2022.2081150>

¹³ Stevenson, R. B., Nicholls, J., & Whitehouse, H., What is climate change education?. *Curriculum Perspectives*, 37, 67–71, 2017, <https://doi.org/10.1007/s41297-017-0015-9>

¹⁴ Rousell, D., & Cutter-Mackenzie-Knowles, A., A systematic review of climate change education: Giving children and young people a ‘voice’ and a ‘hand’ in redressing climate change. *Children's Geographies*, 18(2), 191–208, 2020, <https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1614532>

- 4) **Kolejnym ważnym punktem jest interdyscyplinarne kształcenie klimatyczne na poziomie wyższym.** To dzisiejsi studenci, doktoranci i słuchacze studiów podyplomowych wnoszą w życie społeczno-gospodarcze najnowszą wiedzę. Ważne, żeby była ona osadzona w zrozumieniu stanu klimatu i środowiska. Dużą rolę w kształceniu klimatycznym mogą odegrać zajęcia ogólne z podstaw wiedzy o klimacie i jego aktualnej zmianie, preferowane w pakietach przedmiotów do wyboru na wszystkich kierunkach studiów¹⁵.
- 5) **Zauważając, że w wielu podręcznikach i materiałach pomocniczych, zarówno szkolnych, jak i akademickich, można znaleźć treści nieaktualne lub sprzeczne z obecną wiedzą o klimacie, Komitet sugeruje przegląd i aktualizację materiałów dydaktycznych.** Szczególnie ważne jest aktualizowanie danych o antropogenicznym wymuszeniu klimatycznym i jego oddziaływaniu na przyrodę, społeczeństwo i gospodarkę. Sugerujemy możliwie częstą aktualizację materiałów dydaktycznych tak, aby zawierały one najaktualniejsze dane dotyczące przemian klimatycznych i środowiskowych.

Komunikat wyraża opinię Komitetu i nie powinien być utożsamiany ze stanowiskiem Polskiej Akademii Nauk (par. 5 ust. 3 Uchwały nr 1/2023 Prezydium PAN w sprawie utworzenia komitetów problemowych i rad przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk na kadencję 2023-2026)

¹⁵ Budziszewska, M., Kardaś, A., Bohdanowicz, Z., *Klimatyczne ABC*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. 2021, 2023, <https://doi.org/10.31338/uw.9788323559320>